

FEODALİTEDE DEVLET: SİYASAL VE İKTİSADİ DÜZENE BİR BAKIŞ

Metehan BEKLEVİŞ¹

Öz

Feodalitenin devleti, toprağa ve tarıma dayalı hiyerarşik bir örgütlenme tipidir. Feodalitede senyör, vassal ve serf toplumsal yapıyı oluşturan ögelerdir. Bu çalışmanın amacı feodal devletteki siyasi ve iktisadi yapıyı toplumsal öğeleriyle birlikte incelemektir. Merkezi yönetim anlayışından uzak bir şekilde oluşan feodalite, serflerin üzerinden elde edilen rantın senyörleri zenginleştirdiği iktisadi düzeni temsil eder. Feodal dönem, siyasi ve iktisadi bakımdan kilisenin etkisindedir. Feodal dönem kendisine özgü siyasi ve iktisadi bir oluşum meydana getirmiştir. Teknolojik gelişmelerin az olduğu dönemde emek gücüne hâkim olmak önem arz etmiştir. Fakat teknolojik gelişmelerin elde edilmesiyle birlikte emek gücüne olan ihtiyacın azalmasının sonucunda feodal devletin önemini kaybetmeye başladığı ve çözümlerin meydana geldiği görülür. Feodal döneme ilişkin yapılan çalışmalar iki farklı yöntemle alınmıştır. Bazı yazarlar feodal dönemi insanlık tarihindeki gelişmenin bir aşaması olarak görürken diğerleri bu düzene insan emeğinin sömürülmesi olarak bakmaktadırlar. Bu çalışmada genel hatlarıyla feodalitenin devleti, siyasi ve iktisadi düzen başlıkları kapsamında ele alınarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Feodalizm
Feodalite
Devlet
Siyasal Düzen
Orta Çağ

Makale Hakkında

Araştırma Makalesi
Gönderim Tarihi : 06.02.2024
Kabul Tarihi : 30.04.2024
E-Yayın Tarihi : 15.06.2024
DOI : 10.58702/teyd.1432403

¹ Öğr. Gör., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Gölpaazarı Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, e-posta: metehanbeklevis@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9184-0851.

THE STATE IN FEODALITY: A LOOK AT POLITICAL AND ECONOMIC ORDER

Abstract

Feudal state is a type of hierarchical organization fundamentally based on land and agriculture. The social structure in a feudal state consists of lords, vassals, and serfs. This study aims to explore the political and economic structures within the feudal state, alongside its social elements. Characterized by a lack of centralized governance, the feudal state represents an economic system where rents extracted from serfs enrich the lords. The era is significantly influenced by the church in both political and economic aspects. It has developed a unique political and economic formation. In an era with minimal technological advancements, dominance over labor was of utmost importance. However, as technological advancements emerged, the demand for manual labor decreased, leading to the decline and disintegration of the feudal state. Research on this era adopts two distinct methodologies: some authors regard the feudal period as a stage in the evolution of human history, while others view this system as the exploitation of human labor. This study comprehensively discusses the feudal state, its political and economic systems, through an analytical lens within these frameworks.

Keywords

Feudalism
Feudality
State
Political Order
Middle Ages

Article Info

Research Article
Received : 06.02.2024
Accepted : 30.04.2024
Online Published : 15.06.2024
DOI : 10.58702/teyd.1432403

Kaynakça Gösterimi: Bekleviş, M. (2024). Feodalitede devlet: siyasi ve iktisadi düzene bir bakış. *Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi*, 5 (2), 369-386.

Citation Information: Bekleviş, M. (2024). The state in feodality: a look at political and economic order. *Journal of Society, Economics and Management*, 5 (2), 369-386.

GİRİŞ

Feodal düzen, İlk Çağ'daki sosyolojik, ekonomik ve siyasi düzenin yıkılmasıyla meydana gelmiştir. İlk Çağ'daki köleci toplumun şekil değiştirmesiyle birlikte bu çağ kapanarak Orta Çağ dönemi başlamış olup toprağa dayalı bir düzen olan feodalizm ya da feodal toplum yaşam biçimi yer almıştır. Feodalizm hem tarihi hem de hukuki bakımdan erken Orta Çağ'da ortaya çıkan bir kurumu ifade etmede kullanılır (Albertoni, 2014a, s. 211). Feodalite, merkeziyetçi yönetim anlayışının zayıf olduğu, insanların güvenliklerinin sağlanması konusunda büyük bir zafiyetin mevcut bulunduğu dönemde ortaya çıkan bir yapı olarak kendisini gösterir.

Feodal dönemin barındırdığı insani ilişkiler, daha sonraki dönemlerde, özellikle Avrupa'nın ekonomik ve siyasi açıdan şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Tarımda gerçekleşen ilerlemeler ve toprağı işleyip yönetme konusu feodalizmin bir yönetim sistemi olmasına katkı sağlamıştır. Feodal dönem, merkezi yönetim anlayışından uzak ortaya çıkmıştır. Feodal dönemdeki ilişkiler, merkezi yönetimin olmaması sebebiyle insanların daha çok korunma güdüsüne dayanmaktadır. Dolayısıyla feodalite, gücü elinde tutan toprak sahiplerine yönelme ve karşılıklı olarak ihtiyaçların giderilmesi amacıyla kurulmuş ilişkilerinin bütününden oluşmaktadır.

Konunun özü itibarıyla feodalizm; elde edilen tarımsal ürünlerin doğrudan olarak toprağın sahiplerine verildiği ve pazar ekonomisinin mevcut bulunmadığı, tarımsal üretimde emek veren köylülerinin ürettikleri mahsuller üzerinde bir söz hakkının bulunmadığı, köylünün vermiş olduğu emek karşısında bir ücretin olmadığı, çalışan köylülerin herhangi şekilde kendi istekleri doğrultusunda yer değişimi yapma hakkına sahip olmadığı, karşılıklı olarak bir bağımlılık ilişkisini taşıyan ve katı şekilde yerleşmiş, hiyerarşik bir sosyal yapısı olan siyasal sistem olarak görülmektedir (Cevizci, 2009, s. 429).

Çalışmada feodalite kavramının kökeni, tarihsel gelişim süreci ve hangi dönemseller zaman aralığını kapsadığı çeşitli görüşlere yer verilerek ele alınacaktır. Feodal devlette insani ilişkilerin ne şekilde geliştiği, karmaşık ve hiyerarşik olarak ortaya çıkan toplumsal yapının hem siyasal hem de iktisadi düzene olan etkisi tartışılacaktır. Bu noktada kilisenin feodal devlette ilişkilerdeki konumu, siyasal ve iktisadi ve bakımdan rollerine değinilecektir. Özellikle Batı Avrupa feodalizmi ele alınarak, siyasal hayat ile iktisadi hayatın feodal devlet yapısı içerisinde önemi irdelenmeye çalışılacaktır. Çalışmada literatür taraması ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak feodalitenin devleti siyasal ve iktisadi olarak incelenecektir.

1. Feodalite Kavramına Genel Bir Bakış

Poggi, feodal yönetim sisteminde 'commendatio', 'beneficium' ve 'immunitas' olmak üzere üç tür düzenlemeden bahseder (2019, s. 36). İlk olarak commendatio, bir kişinin diğerinin himayesine girmesidir. Beneficium, kısaca toprak imtiyazıdır ve hem toprağı hem de üzerinde yaşayan insanları da kapsar. Immunitas ise kişi ya da topluluğun sahip oldukları mülkler, bağılı oldukları otoriteye karşı muafiyet hakkına sahip olması durumu, imtiyaz olarak nitelendirilebilir. Bahsedilen bu düzenlemelerin Roma İmparatorluğunun son dönemlerinden miras olarak kaldığı söylenebilir (Ağaoğulları, 2020, s. 243).

Feodalite kelimesi 'feodum' ya da 'fief' kelimelerinden gelen kökeni geç dönem Latinceye, İngilizceye ve Fransızcaya dayanan, ilk etapta sığır sahipliği sonrasında ise toprak sahipliği anlamında kullanılmıştır. Feodalite kelimesinin fief kavramından türediğine dair genel kanı bulunmaktadır (Aydın ve Berge, 1995, s. 117). Feodalitenin fief kelimesinden türetildiğine dair olarak bir üst yöneticinin vermiş olduğu toprak ve toprak üzerindeki feodal mülkiyet örneği verilmiştir (Aydın ve Berge, 1995, s. 117).

Feodalite kavramı tarihsel bir süreci ya da dönemi tanımlamak açısından ilk defa Bounlainvillers tarafından kaleme alınan eserde 1727 yılında kullanılmıştır (Bloch, 2019, s. 19). Goff, feodaliteyi toplumdaki egemen kesimin üyelerinin belirlenmiş bir hiyerarşi ile karşılıklı olarak birbirlerine bağlayan kişisel bağlar olarak ifade etmiştir (2019). Senyörün vassalına, belirli bir hizmeti ya da bağlılığı karşılığında toprak ayrılacağı vermesi gibi somut temel üzerine inşa ettiğini belirtmiştir ve feodaliteyi, en dar manada bağlılık yemini ve fief (dirlik) olarak tanımladığı görülmektedir (Golf, 2019, s. 99).

Feodalite, özgür insanların diğer özgür insanlara itaat ve hizmet düzenlemeleri ve zorunluluklarını ve senyörün vassalına karşı onları koruma ve himaye etme mecburiyetlerini zorunlu kılan, karşılıklı ilişkileri yaratan kurumlar bütünü olarak ifade edilebilir (Ülgen, 2018, s. 96). Vassallar aynı zamanda senyörüne asker sağlama mecburiyeti taşımaktadır (Duby, 1990, s. 184). Buradan anlaşılacağı üzere, feodalitede karşılıklı olarak bir ilişki söz konusudur. Yapılan işlerde bir zorunluluk mevcut olup itaat etme ve hizmet karşılığında bir himayenin var olduğunu ve ilişkiler bütünüünün bunun üzerinden gerçekleştiğini söylemek doğru olacaktır.

Serflik, insanın hayatını idame ettirme ihtiyacından fazla harcadığı emeğin ve sonrasında ortaya çıkan ürünün senyörüne aktarılmasıdır (Hilton, 1984, s. 12). Serfler, toprak sahiplerinin ya da senyörlerin tarım işçileridir (Pirenne, 2018, s. 76). Feodal toplum, dış tehlikelerin oluşturmuş olduğu tehditlere karşı beyler tarafından korunan, serflerin yürütmüş olduğu tarıma dayalı ve kendi kendisine yetebilen küçük birimlerden oluşan toplum şekli olarak ifade edilmiştir. Feodalitede insan ve hayvan gücünün yanında rüzgâr ve su gücünün de kullanıldığını belirtilmektedir. Feodal düzende zincirleme şekilde bir kulluk anlayışı görülür. En üstte kral, onun altında beyler ve beylerin altında da serflerin bulunduğu yönetim anlayışı hâkimdir (Eroğul, 2017, s. 57-58). Vassal hiyerarşisi altı düzeyde kendisi gösterir. İlk düzeyde krallar, ikinci düzeyde piskoposlar, üçüncü düzeyde prensler, dördüncü düzeyde özgür beyler, beşinci düzeyde özgür beylerin vassalları ve son olarak altıncı düzeyde vassalların vassalı yer alır (Albertoni, 2014b, s. 183).

Huberman, Boissonade'e atfen feodal sistemin hayali bir korunma karşılığı çalışan sınıfların çalışmayan sınıflara karşı bağlı olmak zorunda kaldığı ve toprağı işleyenlerin yerine toprağı elinde tutmayı başarabilenlere veren örgütlenme biçimine dayandırıldığını söyler (2021, s.25). Ayrıca, Wood tarafından feodal toplum kamusal otoritenin özelleştirmesi ve iktidarın parsellenmesi olarak ifade edilmiştir (2016, s. 24). Yine başka bir eserinde Wood, feodalleşme dönemini Roma İmparatorluğunun yerine 'egemenliğin parsellenmesi' şeklinde tanımlamıştır (2020, s. 177). Bir bütün olarak kapsayıcı devlet modelinin yerini yerel ya da bölgesel örgütlerin aldığını ve coğrafi olarak parçalı bir hale geçildiği belirtilmektedir (Wood, 2020, s. 177).

Goff, Bloch'a atf yaparak feodalizmin iki feodal döneme ayrıldığını belirtir. 11. yy. ilk yarısına kadar devam eden durağan kırsal bir mekânda örgütlenmenin gerçekleştiği aralık ilk dönem olarak ele alınır. Ticaretin az ve düzensiz şekilde gerçekleştiği, para nadiren kullanıldığı ve ücretli işin neredeyse hiç olmadığı ilk dönem olarak tanımlanmıştır. Büyük toprakların açılmış olduğu, ticari açıdan canlanmanın meydana geldiği, paranın yaygınlaşarak ekonomiye dâhil olduğu ve tüccarların üreticilere karşı üstünlük kurduğu aralık ise ikinci dönem olarak tanımlanmıştır (Goff, 2019, s. 102-103). Kerov ise feodalitenin Avrupa'da üç dönemden oluştuğunu ifade etmiştir. Bu dönemler sırasıyla; birinci dönem 5. ile 11. yy., ikinci dönem 11. ile 15. yy. ve üçüncü dönem 15. ile 17. yy. arası olduğu belirtilmiştir (Kerov, 2016).

Feodal düzenin meydana gelmesindeki en önemli etkilerden biri de kavimler göçüdür. Nitekim Bloch, *Feodal Toplum* adlı eserinde ilk bölümü bu göç ve yer değiştirme hareketleri üzerine ele aldığı görülmektedir (2019). Beşinci yüzyıldan sekizinci yüzyıla kadarki dönemde en yaygın şeklini alan feodalizm, sonrasında Haçlı Seferlerinin gerçekleşmesiyle birlikte zayıflamaya başlamıştır. Monarşik merkezi devletlerin kurulması ve güçlenmesi ile birlikte siyasal açıdan feodalizm etkisini kaybetmiştir.

Coğrafi keşiflerle birlikte ticaret geniş alana yayılmaya başlamıştır. Tarımsal toplumlarda da ticaretin yaygınlaşmasıyla beraber feodal düzende yapısal açıdan kapsamlı değişiklik yaşanmıştır. Sanayi Devriminin gerçekleşmesiyle beraber toplumsal değişim yaşanarak sanayi toplumu oluşmuştur. Bu sebeple de feodal üretim şekli yerini yeni bir üretim şekline bırakmıştır. Feodalitenin Fransız İhtilali'nin gerçekleşmesi sonucunda kurulan 'Ulusal Meclis' ile sona erdiği belirtilmiştir (Bloch, 2019, s.21).

2. Feodal Devlette İlişkiler

Feodalitede, Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasının izlerini görmek mümkündür. Feodal devlette mülkiyete dayalı olarak ortaya çıkan parçalanmış güç sistemi vardır. Bu devlet şekli, siyasi ve iktisadi güç açısından etkili bir merkezi devletin varlığından uzaktır. Bağımlı köylülerden ve onların emeğini sömüren feodal lordluk bünyesinde meydana gelmiştir (Wood, 2016b, s. 53). Merkezi bir gücün olmaması ve yönetimlerin gittikçe zayıflaması Avrupa'da ticaret açısından bir cansızlık oluşturmaya başlamıştır. Avrupa'da şehirlerin saldırılara maruz kalmasından ötürü ticaretin daha da zayıflamasına neden olarak güven ortamı gün geçtikçe azalmıştır. Şehirlerde meydana gelen bu gelişmeler sonucunda buralarda yaşamın imkânsız bir hal alması yeni bir alternatif arayışı meydana getirdiğini belirtmek gerekir. İnsanların kendilerini güvende hissetme ihtiyaçları şehirleri terk etme sürecini de getirmiş olup, feodal yapının oluşturulması durumunu da güçlendirmiştir (Özil, 2018, s. 861). Feodal düzeni getiren şey, toplumdaki güvensizlik ve huzursuzluk ortamı olduğu söylenebilir. Toplumdaki insanlar, güvenlik açısından kendilerini iyi hissetmek amacıyla feodal beylere ve şövalyelere canlarını emanet ederek, adeta canlarını sigortaya alarak karşılığında ise onlara hizmet edecekleri bir zemin oluşmuş olup bu da feodalitenin özünü meydana getirdiğini söylemek doğru olacaktır.

Merkezi iktidardan yoksun bir biçimde ortaya çıkan feodalitede güvenlik konusu gündeme gelmiştir. Hem toprak sahiplerin ait olan toprakların korunması hem de köylülerin huzur ortamında yaşama ihtiyaçlarının karşılanması noktasında askeri güç kazanma ve

toplama işine toprak sahipleri girişmişlerdir. Vassallar, güvenlik ihtiyacının karşılanması amacıyla ortaya çıkmış ve kutsal bir törenle senyörlere olan bağılıklarını bildirmişlerdir (Ülgen, 2010, s. 11). Senyör ile vassal arasındaki ilişki karşılıklılık esasına dayanarak oluşturulmuştur. Vassal, senyörü ve ona bağlı olarak çalışan serflerin koruma işlemini gerçekleştirecektir. Vassallar bağlı buldukları senyörlerin hem toprağıyla hem de serflerin başında serflerin şefi konumuna getirilmiştir. Bloch, senyör ve vassal ilişkisini iki adam örneğini vererek tasvir etmektedir. Buna göre, iki adamın karşılıklı olacak biçimde, birisi diğerinin hizmetine girmek isterken diğerinin de şef olmayı kabul ederek onu himayesine aldığına dair birkaç söz ile ifade edilmesi olduğunu belirtilmektedir (Bloch, 2019, s. 228). Senyör ile vassal arasında ortaya çıkan feodal sözleşme sorumlulukları karşılıklı kılmaktadır (Ryan, 2011, s. 64). Senyör ile vassalın arasındaki sözleşmenin karşılıklı garanti altına alınması için verilen fief, Poggi tarafından bir nevi rüşvet olarak nitelendirir (2016, s. 50).

Vassallar, senyörlüğün idari, adli ve askeri hizmetlerinde bulunmak zorundadır. Senyörler kendisine ihanet eden vassalları fiefi geri alarak cezalandırabilir. Tam tersi şekilde eğer senyör vassalına karşı verdiği sözleri yerine getirmese vassalların başkaldırma hakkına sahip olduğunu belirtmek gerekir. Bu başkaldırının özü senyörün vermiş olduğu dirliğin reddedilmesidir (Goff, 2019, s. 99-100).

Feodalite, ilk döneminde hem kendine özgü bir toplumsal yapı oluşturmuş hem de yeni bir üretim sistemini ortaya çıkarmıştır. Feodal toplum tarzı, Roma İmparatorluğunda mevcut olan köleci sistemin bir sonucudur. Bu sebeple de feodal toplum kavramı, Batı toplumlarında kendisini gösteren bir yapı olarak ele alınmaktadır Köle emeğinin feodal sistemin aslını oluşturması, kölelerin zaman içinde özgür hale gelmesini engellemiştir. Bu durumda feodalitenin toprak sahipliği üzerinden gelişen yönetim ve ekonomi modeli olmasında büyük bir katkı sağladığını ifade etmek gerekir (Erez, 2017, s. 4-5). Ancak feodalizmin doğal bir ekonomi olmadığı ve tek başına var olma yeteneğinin bulunmadığını belirtmek doğru olacaktır (Wallerstein, 2015, s. 42).

Feodal dönemde insana düşen görev; itaat, boyun eğme ve dayanışmadan oluşan bir ağ içerisinde yer almasıdır. Bu duruma örnek olarak vassal ve senyör ilişkisi gösterilebilir. Vassallar, birden çok senyöre bağlı olabilir. Fakat bir çatışma ya da anlaşmazlığın mevcut olması durumunda senyörlerden birini seçme durumunda kalma ihtimalleri vardır. Feodal bağ sayesinde bağımlılık durumu birbirleriyle uzlaşmayı sağlama konusunda en önemli bağ olarak görülür (Goff, 2019, s. 316). Bir başka şekilde belirtmek gerekirse; feodal toplum, kölelerin özgürlüklerinden ziyade başka bir şekilde gelişen yeni egemene tabi olmasıdır. Bu toplumun sınıf olarak temelini feodal derebeyleri ve köylüler oluşturmuştur (Ülgen, 2010, s. 3-4). Sweezy, serflerin, efendileri zorba olsa dahi toprakları terk edebilecekleri fikrini inandırıcı bulmadığını belirtmiştir (1984, s. 40).

Feodal düzende ekonomik açıdan en önemli unsur tarımdır. Ekonomik açıdan bir otarşi durumu söz konusudur. Sosyal boyuttan bakıldığında ise, serfler ve toprağın sahibi olan senyörler arasındaki durumun ilişkileri belirlediğini ifade etmek mümkündür. Bu ilişkilerde toprak sahibi ile toprağı işleyip emek veren arasında bir hiyerarşinin olduğu görülür. Toprak sahipleri serfleri koruyan pozisyonadadır. Bu düzende yöneten ve yönetilen ilişkisi söz konusudur ve bu açıdan eşitsizlik üzerine kurulan ilişkiden söz etmek doğru olur (Aydemir ve Genç, 2011, s. 229).

Feodal toplumun temel özelliklerine bakılacak olunursa; üretim tarzı, hiyerarşik bir toplumsal tabakalar düzeni ve bir kültür ya da dünya görüşü düzeylerinde belirlediğini ifade etmek gerekir (Ağaoğulları ve Köker, 1991, s. 163). Feodal sistem, kendine has ekonomik bir yapıya sahip olup, şahsi hizmet ve toprak yapısı çerçevesinde inşa edilmiş bir yapı olarak Batı'da yer aldığını söylemek gerekir. Sonrasında feodal sistem, büyük malikâneler biçiminde yeniden şekillenerek feodal beylik modeline geçilmiştir. Feodal beylikler düzeninde mülk merkezinin konumunu toplumsal bakımdan, şato ve köy nüfusunun senyörün otoritesi altında yer alan vassallığa bırakıldığı görülmektedir (Ülgen, 2010, s. 5-6). Bu sistemde elde edilen ürünlerin fazlasıyla senyörler ve ona bağlı olan adamlarının ihtiyaçlarının karşılandığını, elde edilen ürünlerden kaynaklanan bir para dolaşımı ve sermaye kazanımı durumu söz konusu değildir. Kölelerin üretmiş olduğu ürünler senyörlerin zenginleşmesine kaynaklık etmiştir. Feodal beylerin oluşturmuş olduğu bu malikâne sistemi kapalı bir ekonomi olarak ortaya çıktığını ifade etmek doğru olacaktır (Aydemir ve Genç, 2011, s. 229). Malikâneler, kısaca feodal dönemde toplumsal ve siyasi örgütlenmenin sağlanmasındaki kırsal işletmeler olarak ele alınması noktasında en önemli kavramlardan birisidir (Goff, 2019, s. 101).

Feodal düzen, merkezi bir egemenin daha kurulamadığı dönemde tarımın gelişmesi için gerekli görülen barış ve huzur ortamı sağlaması bakımından güçlendiğini belirtmek gerekir. Özü itibarıyla feodalite, örgütlü bir devletin olmadığı, yerelde hükümetin gerçekleştirilmesidir. Hiyerarşik bir şekilde çok toprağı olan kişi, az toprağı himayesine alıp onu koruma işlemi gerçekleştirirken, korunan kişilerde koruyana karşı bağlılık içerisinde hareket etmektedir. Bu şekilde feodal lord, vassal ve serflerden oluşan düzen feodalitenin temel ilişki düzenini oluşturmaktadır. Lord ve vassal ilişkileri birbirlerine karşı belirli hak ve ödevlerle yürütülmektedir. Lordun görevi, vassalları koruyarak, adaleti sağlamak, toprağını işleme ve ürünlerini toplamasını sağlayarak, vassallar arasındaki meydana gelebilecek uyuşmazlıkları çözmektir. Senyör, vassalının ölmesi durumunda kalan mirasını hak sahiplerine dağıtılmasını sağlamak ve vassalın eşi ile çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlüdür (Poggi, 2019, s. 44-45). Vassalın da savaşlarda senyörüne hizmet etmesi ve daha önceden belirlenen oranda vergi vermesi zorunludur (Sander, 2011, s. 73).

Feodal devlette kişiler genel olarak üçe ayrılabilir. Bunlar; himaye edenler, dua edenler ve korunanlardır. Bu ayrıma göre ilişkilerdeki ana esasın din, güvenlik ve yaşam olmak üzere üç temel noktaya göre belirlendiği görülmektedir (Özil, 2018, s. 861). Huberman, üç grubu benzer şekilde ele alarak çalışanları (korunan), kilise sınıfı ile savaşanları beslemeye çalışan insanlar olarak tanımlamıştır (2021, s. 12). Himaye edenler grubunda lordlar, soylular ve senyörler vardır. Dua edenler grubunda papazlar, piskoposlar, kardinal ve papa bulunur. Korunanlar kısmında ise serfler yer almaktadır. Buradaki bir diğer önemli nokta ise Avrupa'daki toprakların yaklaşık üçte birine din adamları sahiptir ve bu din adamları aynı zamanda feodal bey olarak görülmektedir (Aydoğdu, 2016, s. 4). Bloch, senyörlerin toplumun üst tabakasında yer aldıklarını belirtir. Soylu olan herkesin senyör olma fırsatını elde edemediğini bunun sebebinin de bazı soyluların savaşçı olarak göçebe bir yaşam tarzı sürmelerinden ötürü olduğunu söylemektedir (2019, s. 425). Feodal toplumda çevrenin tehditlerle dolu olması sebebiyle savunma ön plana çıkmıştır. Korunma olmadan çiftçilik yapmak mümkün değildir. Asayişin sağlanması ve adaletin tesis edilmesi konuları 'koruyucu'

kişi tarafından sağlanan hizmetler olarak görülmektedir (Eroğul, 2017, s. 58). Buradan hareketle, feodalitenin devletinde hiyerarşik bir düzen olduğu ve ilişkilerin kendi içerisinde de farklı bir şekilde ayrı bir hiyerarşiye bölüldüğü ve karşılıklı olarak hak ve ödevlerle ilişkilerin gerçekleşmiş olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca din adamlarının da toprak sahibi olarak bu düzen içerisinde yer almaları da ilişkilerin karmaşıklaşmasına sebebiyet verdiğini de ifade etmek doğru olacaktır.

Feodalitede senyörler arası bir rekabet ortamı olduğunu söylemek gerekir. Rekabetin yönü genel olarak topraktan ziyade emek gücünün fazla olmasıyla ilgilidir. Toprakları işleyebilecek emek gücünün fazlalığı, senyörler için toprağın çok olmasından önemli bir durumdur. Senyör ne kadar çok serfe sahipse o kadar güçlü kabul edilir. Buna paralel olarak, senyör az sayıda serfe sahipse toprağı işleme yönünden yeteriz kalacağı için güçsüz kabul edilir (Erez, 2017, s. 8).

Feodalitede, askeri bakımdan yeni bir tip olarak şövalye ortaya çıkmıştır. Önemli şövalyelerin şatoları bulunur ve bu şatolar, feodal toplumda güç ve prestij olarak algılanır. Şato, feodal örgütlenmenin merkezi olarak ele alınmıştır. Bu şatolarda askeri seferler ve savaşlarla alakalı olarak kararlar alınmasının yanında feodalizmin değerleri ve düşünceleri üzerinde değerlendirmeler yapılarak hayata geçirildiği mekânlar olarak yer alır. Sistemdeki en önemli unsur ailedir. Aile bu sistemde karmaşık ilişkilerin olduğu kalabalık ağların getirmiş olduğu geniş aile ya da soy ailesi olarak görülür. Senyörlerin ve vassalların kendilerinden alt sınıfta bulunan serfleri önemsiz olarak gördüğünü belirtmek gerekir. Serfler, vassallar tarafından belirsiz bir topluluk olarak görme eğilimi barındırırlar (Goff, 2019, s. 101; Ülgen, 2010, s. 7). Serfler bağlı oldukları senyörlerin güç simgesi olmaları bakımından onlar tarafından önemsiz görülmesi de son derece dikkate değer bir konu olarak değerlendirilmektedir. Feodal dönem hukuku, toprak sahiplerinin ekonomik ilişkilerine göre oluşan bir toplum tipini yansıtmaktadır (Laski, 2020, s. 92).

Kilise, Hristiyanlık inancının getirmiş olduğu idealleri sağlama konusunda bir denge mekanizması kurmaya çalışmıştır. Yoksullar, zenginler, köylüler ve senyörler arasında bir denge politikası izleyerek üç kesimli bir toplumsal uyumu sağlamaya çalıştığı görülmektedir. Ancak, kiliseye bağlı senyörlerin köylülere karşı uygulamış olduğu baskılar köylülerin bu senyörlere karşı düşmanca tavır göstermesine neden olur. Çünkü burada ideal olan ile uygulanan birbiriyle çelişir. Köylülerden alınan vergiler ve diğer ödemelerde kiliseye bağlı senyörlerin Hristiyanlık inancını kullandığı, laik senyörlerin ise şiddet ve baskı ile elde ettiği kazançları daha kolay bir şekilde topladıkları görülür (Goff, 2019, s. 344).

Feodalitedeki ilişkileri değerlendirmek gerekirse; karşılıklı olarak ödevler ve hakların var olduğu, ilişkilerin bireysel bir şekilde gerçekleştiği ancak ilişkilerde dikkate değer şekilde hiyerarşinin var olduğu, yaşamın, güvenliğin ve dinin ilişkilerde temel esas olduğunu belirtmek gerekir. Şövalyenin feodalitenin askeri biçimi olarak ortaya çıktığını ve Haçlı Seferleri gibi önemli askeri hareketlerde rol aldıklarını ifade etmek gerekir. Kilise, feodal düzen en etkili yapıdır ve önemli oranda toprağına sahip olan kilise senyör olarak yer almıştır.

3. Feodal Devletin Siyasal Yapısı

Bloch, feodaliteyi 'toplumsal örgütlenme tarzı' şeklinde ifade etmiştir (Aydın ve Berge, 1995, s. 118). Feodal devletin birçok açıdan olduğu gibi siyasal açıdan da mümkün olduğu

ölçüde atomize ve yerelleşmeye ilişkin olmasıdır (Ülgen, 2010, s. 9). Batı Roma İmparatorluğunun gerilemesi ve sonrasında yıkılması feodalizmin önünü açmıştır (Acemoğlu ve Robinson, 2023, s. 150). Böylelikle feodalite merkezi güçlü iktidarın var olmadığı zaman diliminde gelişme gösteren bir siyasal yapı olarak ortaya çıkmıştır (Acemoğlu ve Robinson, 2023, s. 167). Feodalite daha çok yerelde gerçekleşen yapıdır. Feodalitede merkezi devletin egemenliği ya da iktidarı bulunmamaktadır. İlişkilerde kişisel hizmet ve bağlılık söz konusudur. Feodal dönemde iktidar merkezlerin dönemin yapısı gereği çoklu bir haldedir (Poggi, 2016, s. 54).

Günümüzdeki anlamına göre devlet şekli bu dönemle bağdaşmamaktadır. Merkezi otoriteden ziyade toprak sahibi senyörlere karşı bir bağlılık söz konusudur. Toprağın sahibi kimse o toprak üzerinde yaşayan diğer insanlar üstünde egemendir. İktidar anlayışı ise toprağın sahibi ya da ailesinin özel mülkiyeti içerisinde gerçekleşir (Aydemir ve Genç, 2011, s. 234). Feodal devlet, büyük toprak mülküne sahip olanların egemenliğini kuvvetlendirmek için büyük bir fırsat sunar ve bu amaca yönelik olarak yapılır (Kerov, 2016, s. 176). Feodal devletin siyasi yapısını genel itibarıyla hiyerarşik bir bütün içerisinde kişiselleşmiş ilişkiler bütünü olarak görmek mümkündür. Feodal devletin yapısına uygun bir şekilde karşılıklı ilişkiler siyasi yapının içerisinde de kendisini göstermektedir.

Feodal devlette senyör, çeşitli yetkilerle senyörlüğü yönetir ve siyasal birim olarak senyörlük çıkmaktadır. Ancak bu senyörlük içerisinde de bir bütünlük olduğu söylenemez. Aynı toprak üzerinde yargı yetkisi dağılık şekilde bulunabilirken, bu topraktaki yargılama yetkisi başka bir senyöre bağlı olabilir. Yargılama yetkisine sahip olmayan senyör, bu toprak üzerinde para basma yetkisine sahip olabilir ve bu toprak üzerindeki vergi toplama yetkisi de kiliselere ait olma durumu söz konusudur. Siyasal ilişkilerde bir birlik söz konusu değildir ve her ilişkide birbirlerinin yerine geçme durumu da gerçekleşebilir. Feodal devlette alım satım söz konusu olduğu için yetki ve güç alışverişlerinin gerçekleşmesi de doğal karşılanabilecek bir durum olarak ortaya çıkar (Aydemir ve Genç, 2011, s.234).

Feodal devlette merkezi yapıdan uzak yönetim anlayışının hâkim olmasından ötürü toprak sahiplerinin belirlemiş olduğu hukuki ve idari kurallar geçerlidir. Senyörler tarafından korunma karşılığı koyulmuş olan kurallara uyarak, onlara bağlı bir şekilde yaşamak zorunda oldukları bir sistem üzerine feodal devlet inşa edilmiştir. İnsanların yargılama yetkisi feodal toplumda merkeziyetsizlikten kaynaklı olarak derebeylik mahkemelerine aittir. Ayrıca kilise mahkemelerinin de bulunması da hukuki açıdan ayrı bir gelişmedir. Bu kilise mahkemeleri sadece kilise hukukuyla alakalı sorunlarda görev almamaktadır ve bunun yanında diğer bütün davalarda kilisenin de yargılama yetkisi olduğunu belirtmek gerekir (Yılmaz, 2015, s. 16-17).

Kilise ile ilgili bir önemli husus ise monarşinin gücünün yok edilmesine rağmen feodal prenslerin piskoposlara karşı duymuş olduğu saygıdır. Bu saygının temelinde ise kutsallık atfedilmesi ve afroz edilme korkusu yatmaktadır. Ayrıca yaşanan ihtilafların çözümünde kilise ve piskoposlar rol oynamaktadır. Piskoposlar kendi bölgelerinde yaşanan taht kavgalarına karşı 'Tanrısal Barış' kurumunu örgütleyerek savaşmışlardır (Pirenne, 2019, s. 50).

Feodal devlette merkezi devletin olmadığı atomik devletlerin var olduğunu ve toprak sahiplerinin o toprak üzerinde yaşayanlar üzerinde egemenlik hakkına sahip olduğu yukarıda

ifade edilmiştir. Küçük toprak sahiplerinin kendilerinden daha büyük toprak sahiplerinin vassalı olma zorunluluğu vardır. Senyörler vassallardan daha çok toprağa sahip olan kişilerdir. Hiyerarşik olarak senyörler vassalların üzerinde yer aldığını belirtmek gerekir. Toprakların genelini mozaikler şeklinde birbirlerinden toprak sahiplerince paylaşıldığını söylemek mümkündür. İlişkilerde birinci dereceden yapılan mukavelelerin önemini olduğu, ikinci dereceden ilişkilerin önemli olmadığı gibi bir durum söz konusudur. Yani senyör vassalıyla bir karşılıklı mukavele gerçekleştirir. Vassalın kendi altındaki vassallarıyla yapmış olduğu mukavelelerin senyör tarafından bir bağlayıcılığı söz konusu değildir. Senyörün muhatabı sözleşme yapmış olduğu vassaldır (Özçelik, 1950, s. 324-330).

Feodal devlet daha sonrasında ise merkezi devletlerin bir çıkışına zemin hazırladığını ifade etmek gerekir. Buna örnek vermek gerekirse Fransa'daki lordlar kendi aralarından bir kral seçerek, onun vassalları olması gösterilebilir. İlk etapta kralların çok fazla bir yetkisi olmamasına rağmen bu süreçte gittikçe güçlenmişler ve Fransız Devrimine kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir. Feodal devlette karşılıklı esastır ve buna riayet edilmediği takdirde de karşılıklı haklar ve görevler sona ermektedir. Bu açıdan ele alındığında durum siyasal açıdan istikrarsızlıklara yol açtığını dile getirmek gerekir. Bu dönemdeki gerçekleşen birçok savaşın da nedeni budur. Karşılıklı ilkesi daha sonrasında ise anayasal hükümetlerin doğmasında çok önemli bir yere sahip olacaktır (Sander, 2011, s. 73-74). Karşılıklı olarak gerçekleştirilen bu ilişkiler uzlaşının sağlanması konusunda bir rehber olma görevi gördüğünü de ifade etmek mümkündür.

Fransız feodalitesinde en yüksek senyör kral olarak belirlenmiştir. Diğer bütün senyörler bu açıdan krala bağlılık içerisindedir. Kralın istemiş olduğu askeri hizmete katılmaları mecburi kılınmıştır. Ayrıca senyörlerden birisi varis bırakmadan öldüğü durumlarda en büyük senyör olan krala ölen senyörün toprağı kalmaktadır. Ayrıca görevini yerine getirmeyen senyörlerin toprağına el koyma yetkisi kralda mevcuttur ancak bu hakkını kolay bir şekilde kullanabilmesi mümkün değildir. Bir diğer önemli nokta ise kralın kendi altındaki bulunan senyörlerin arazilerinde yaşayan halklara müdahale etmesi gibi bir durumun söz konusu olmamasıdır. Kral sadece kendisine doğrudan bağlı bulunan topraklar üzerinde yaşayanlara karşı müdahil olma hakkına sahip olarak iktidarını devam ettirdiğini söylemek doğru olur (Özçelik, 1950, s. 332). Poggi, feodalizmin bir yönetim sistemi olarak modern devletin oluşumu noktasında temel referans noktası olmaktan uzak olduğunu ancak yönetim düzeni oluşturmada önemli bir adım olduğunu söyler (2019, s. 48-49).

Feodal sistemin içerisinde kamu yetkilerinin belli bir grubun tekeline geçmiş olmasından kaynaklı olarak aşırı bir şekilde parçalanmış olduğu görülmektedir. Bu dönemde sadece toplum ve yönetimin parçalanması değil, yatay ve dikey ilişkilerde de bir karmaşıklık söz konusudur. İnsanlar senyör, kilise, kentler, prensler ve krallar arasında kime ya da hangi kuruma bağlı olduğunu bilmeden hayatlarına devam ederler. Aynı zamanda yönetim ve yargı alanında bu karmaşıklık kendisini göstermiş ve çatışmalara neden olduğunu söylemek gerekir (Goff, 2019, s. 105).

Feodalitenin siyasal açıdan en dikkat çeken özelliği, işgücünün verimini artırmak noktasında ideolojik araçlara başvurusudur. Ekonomik açıdan ideolojinin önem kazanması feodalizme özgü gerçekleşen bir durum olarak ortaya çıkmıştır. Serflerin daha çok çalıştırılması adına din şiddete göre daha çok kullanılan bir araçtır. Kilisenin bilinçli bir şekilde

siyasi açıdan ideolojik aygıtını kullanması feodal devletten dikkate değerdir (Eroğul, 2017, s. 58).

Feodalizm ortaya çıkardığı durumu kısaca özetlemek gerekirse bölgesel liderlerin toprak üzerindeki hakimiyetini azalmıştır. Bunun nedeni ise liderlerin vassallarına vermiş olduğu fief miras yoluyla vassalların çocuklarına geçerken, bölgesel liderlerin mirasçıları benzer haklara gittikçe az oranda sahip olabilmeleridir. Böylelikle toprak alt kesimde yer alan vassallara dağılmış ve birbirlerinden farklı yeni yönetim birimleri ortaya çıkmıştır. Yeni bağımsız yönetim birimleri de koordinasyon yetersizliği artırmıştır (Poggi, 2019, s. 48). Yani siyasi bakımdan ağırlık gittikçe alt kısımlara doğru yayılmış ve bölgesel liderlerin veya lordların neredeyse herhangi bir söz hakkı kalmamıştır.

4. Feodal Devletin İktisadi Yapısı

Feodal devlet, etkin güç kaynağını yukarıdan aşağıya doğru ilerlemesi ve geniş alanda merkezi yönetimi zorlaştıran bir yapı olarak tanımlanmıştır (Poggi, 2019, s. 41). Feodal devlette serfler denetim altında tutularak, senyörlerin topraklarına bağlı kalmaları sağlanmıştır. Soyluluğa karşı saygı kuralları belirlenerek riayet edilmesine dikkat edilmiştir. Bağımsız üreticileri büyük toprak sahiplerine bağlı kılınmaya çalışıldığı, toplumsal düzenin korunması noktasında dini argümanların kullanıldığı, soyluların daha da zenginleştirilmesine yönelik savaflara girişildiği ve soyluların sahip oldukları statülerinin korunmasına yönelik çeşitli düzenlemeler yapıldığı görülmektedir (Eroğul, 2017, s. 79).

Feodal dönemde elde edilen ürünlerin neredeyse tamamı topraktan elde edilmektedir. Bu yüzden toprağa sahip olmak zengin olmanın bir işareti olarak görülür. Bu dönemde insanların servetinin belirlenmesindeki kıstas sahip olduğu toprak miktarıdır. Bu sebeple dönemde gerçekleşen çatışmalar ya da savaşlar toprağa sahip olma üzerinden gerçekleşmiştir (Huberman, 2021, s. 26-27). Bir diğer önemli kıstas ise toprağı işlemek için sahip olunan serfin miktarıdır. Çünkü ne kadar çok toprağı olursa olsun kendisine bağlı serf sayısı az olan senyörlerin güçlerinin kısıtlı olacağını belirtmek gerekir. Serfler, feodal devlette toprak kadar önem gösteren bir güç faktördür.

Feodal devlet düzeninde iktisadi yapı, toprağı doğrudan işleyen ve sınırlı mülkiyet hakkına sahip serfler ile feodal beyler arasındaki ilişkilerin bütünü olarak meydana gelir. İktisadi yapının temel taşı tarım üretimidir. Serfler doğrudan toprağa sahip değillerdir ve sadece toprağı işlemekte kullanılan araçlara sahiptir. Serfler çalışırken hem kendi ihtiyaçlarını karşılarken hem de bağlı bulunmuş oldukları feodal beyler için üretimi gerçekleştirirler. Üretim tarzı bakımından feodal devlet ele alındığında serflerin feodal beyler tarafından sömürüldüğü görülmektedir. Feodal devlette toprak sahibi, toprağın üzerinde yaşayanların egemenliğine sahip olmasından dolayı bu durumun iktisadi yapıya da etkilediğini belirtmek gerekir. Egemenlik hakkı toprak sahibinde olması durumu ilişkilerin de kişiselleşmesine ve kişisel bir bağlılık oluşturmaya sebep olmuştur (Aydemir ve Genç, 2011, s. 231).

Feodal devlette taşınabilir zenginliklerin bir önemi yoktur ve iktisadi-mali karakteri toprağı dayalıdır (Ülgener, 2006, s. 21). Toplumun tamamen toprak üzerinden şekillendiği görülmektedir. Orduyu fiefleri idare vassalların oluşturduğu ve yöneticilerin ise büyük toprak sahipleri olduğunu söylemek gerekir. Bu şartlar altında feodal sistem içerisinde kamusal

otoritenin toprak sahipleri arasında dağıldığı, her birinin kendi toprakları üzerinde kendi sahip oldukları unsurlara karşı bir otoriteyi temsil etmektedir (Yılmaz, 2015, s. 19).

Senyörler, genel olarak iktisadi gelişmeyi teşvik ediyor gibi görünseler de aslında amaçları feodal olan haklarını elde etmek içindir. Topraklarında yapmış oldukları ve köylüler tarafından kullanıma sunulan değirmen ya da fırın gibi bir hizmet gerçekleştirdiklerinde, bu hizmetlerin köylüler tarafından kullanımı zorunlu tutulmuştur ve bunlardan vergi aldıkları görülmektedir. Yine aynı şekilde köprü veya yol gibi ortak kullanılacak hizmetleri teşvik ettiklerinde amaçları vergi almaktan ibarettir. Buna karşılık olarak ise serflerin üretmiş olduğu ürünler üzerinden senyörlere vergi vermekle kalmayıp koyulan haraçlar sonucunda üretim gücünün de azaldığını ifade etmek gerekir. Bu sebepten ötürü serflerin kendi geçimlerini gerçekleştirilmesi imkânı neredeyse imkânsız hale gelmiştir (Goff, 2019, s. 253).

Feodal üretimde en önemli sorunlardan birisi olarak teknolojik ve teknik gelişmeden açısından durgun bir dönem olmasıdır. Bu sebepten ötürü de üretim bakımından yavaş bir ilerleme söz konusu olup verim oldukça düşük seviyede olmuştur. Teknik açıdan yetersiz olarak gerçekleştirilen bu üretim şekli küçük köylülerin üretimde olmasıyla ilişkin olduğunu ifade etmek gerekir. Üretim için toprak, araçlar ve hayvanlar bu dönemde toprağın sahibi senyörler tarafından serflere verilmesinden ötürü, serflerin senyörlere bağlı olarak kalmalarını zorunlu hale getirdiğini belirtmek doğru olacaktır. Tarım üretiminin genel amacı kiliseye bağlı ya da bağımsız olarak senyörün ve çevresinin var olan ihtiyaçlarının karşılanması ve krala ait olan topraklarda ise kralın ve çevresinin ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu dönemde üretilen ürünlerin büyük bir çoğunluğu üretildiği civarda tüketilen ürünler olarak belirmiştir. Feodal devlette üretimin bütünü köylü emeğinin sonucu olarak meydana gelir. Üretilen ürünlerin üç kısıma ayrıldığı görülmektedir ve bunlar; Senyörün kendisine aldığı kısım, köylünün üretip kendisine ve ailesine aldığı kısım, üretimin yükselmesinden kaynaklı olarak tüketimden fazla oluşan ürünlerin olarak ayrılması mümkündür (Kerov, 2016, s. 169-172).

Bu dönemdeki nüfus artış hızının artmasıyla beraber emek gücünde bir artış görülmektedir. Feodal üretim biçimi teknik gelişme açısından küçük bir atak sergilemiş fakat gerçekleştirmiş olduğu bu atağın üretimi arttırma noktasında yeterli olduğunu söylemek mümkün değildir. Nüfusunda giderek artması arz-talep dengesinin dengelenmesi konusunda ihtiyaçlar bakımından yetersiz kalmaktadır (Goff, 2019, s. 73). Bunun yanında feodal yönetim birimleri sermayenin ortaya çıkması önünde bir engel oluşturmuştur. Ticaret ile ilgilenen insanlar iktidar sahiplerinden feodal dönem içerisinde daha çok siyasi bakımından koruma talebinde bulunmuştur (Uslu, 2021, s. 93).

Zagolov'un, feodal üretim biçimlerini angarya ekonomisi ve faiz ekonomisi olarak iki biçime ayırdığı görülmektedir. Her iki üretim biçiminde de ortak onlar noktalar ise; serfin, feodal beye kişisel olarak bağımlı olması, feodal beyin işlenen toprağın tamamına sahip olması, serfin üretim yapmış olduğu toprak parçası üzerinde küçük bir kısım toprağa sahip olması, bütün tarımsal üretimde serfin emeği olduğu ve canlı-cansız araçlarla üretimi gerçekleştirdiği, ekonomi harici zor kullanılarak serflere artı emek harcatarak, toprak sahibi için ekstra ürün üretilmesinin sağlanması olarak ele aldığını belirtir (Zagolov, 1976, aktaran Aydemir ve Genç, 2011, s. 232).

Angarya ekonomisine bakılacak olunursa tüm toprağın ikiye ayrıldığı ve bir bölümü feodal bey için bir bölümü de toprağı işleyen köylüler içindir. Angarya ekonomisinde feodal bey için üretilen ürün ile köylünün kendi geçimini sağlaması için üretilen ürünler için harcanan emek zamansal ve mekânsal olarak birbirlerinden ayrıldığını söylemek gerekir. Köylüler belli bir zaman diliminde kendi geçimlerini sağlamak için çalışırken, diğer zaman dilimlerinde ise feodal beyler için feodal beylere ait olan toprakta üretim için emek harcadığını ifade etmek gerekir. Faiz ekonomisinde ise toprağın bütün köylüler arasında paylaştırıldığını, toplam tarımsal ürün üzerinden faiz, çalışan köylüler tarafından gerçekleştirirdi. Elde edilen ürünlerin bir kısmı feodal beye verilerken, geri kalan kısmıyla köylüler yeniden ürün elde etme doğrultusunda harcadığı görülmektedir (Aydemir ve Genç, 2011, s. 232).

Emek gücünün fazlalığının ortaya çıkması feodal sistemde önemli bir noktadır. Emek gücünün fazlalaşması serflik üzerinde de çözücü bir etki yarattığını söylemek gerekir. Angarya serflikten dolayı değil; serflik, emek kıtlığının var olması nedeniyle angaryadan doğmuştur. Emek gücü olan serflerin sayısının meydana gelen teknolojik gelişmeler ve kalıcı nüfus artışının sağlanmasıyla birlikte feodal devlette çözümler meydana gelmeye başlamıştır. Senyörler bu oluşan kırılmadan dolayı ilk etapta yeni topraklar açarak bu sorunu çözmeye çalışmış ancak çözüm yönünden bir faydası olmamıştır. Toprak sahipleri alternatif olarak toprağı kiraya vererek çözüm üretmeye çalışmışlardır. Gelişen kiralılık ilişkileri neticesinde topraktan rant elde edemeyen senyörler, kendilerine bağlı olan serfleri serbest bırakarak özgür hale getirmiş oldukları köylülere topraklarını kiraya vermeye başlamışlardır. Buradaki asıl konu toprak sahipleri olan senyörlerin emek gücünün fazlalaşması nedeniyle kendilerine bağlı olan serfleri daha fazla beslemek istememeleridir. Kiracılık ilişkileri köylülerin, toprak sahiplerine rant olarak bazen elde ettikleri ürünleri vermiş bazen de para vererek bu ilişki sürdürülmüştür. Paranın kullanılmasıyla beraber kapitalizme geçiş noktasında bir işaret olarak görmek mümkündür (Ülgen, 2010, s. 12).

Kapitalizme geçiş noktasında bir diğer önemli görüş Maurice Dobb tarafından dile getirilmiştir. Buna göre köylüler ile lordlar arasındaki sınıf mücadelesi bulunmaktadır. Küçük üretim tarzı ile birlikte köylülerin lordlara olan bağımlılığını azaltmaya başlamış ve böylece feodal sömürüden küçük üreticiyi kurtarmaya başlamıştır. Ortaya çıkan hareket özgürlüğü toplumsal yapıda bir farklılaşma ortaya çıkararak kapitalizmin doğmasına neden olmuştur (Dobb, 1984, s. 63). Hareket özgürlüğü tüccarlar açısından ticaretin gelişmesine yardımcı olmuştur (Davide, 2014, s. 161). Ayrıca feodalizmin ticaretin karşısında yer aldığını da söylemek mümkün değildir. Feodal sistemde, ticaretin genişlemesi yerel bölgelerde artmaya başlarken bölgeler arası ticareti destekleme noktasında kısıtlı kalmıştır. Bölgeler arasındaki ticaretin gelişmemesi sebebi olarak ise lüks tüketim maddelerini içermesine bağlanmıştır (Wallerstein, 2015, s. 45-46). Tüccarlar, feodal dönem içerisinde genel olarak ulaşım yollarının ticaret yapmaya uygun olduğu ve güvenlik bakımından sorun yaşamayacakları yerleri tercih etmiştir (Pirenne, 2019, s. 102).

Para ekonomisinin feodal devlet düzeninde yaygınlaşması rant anlayışının değişmesine neden olmuş ve Batı Orta çağının dönüşüm geçirmesinde en önemli faktör olarak yerini aldığını ifade etmek gerekir (Goff, 2019, s. 89). Ancak özellikle ekonomik alanda 13. Yüzyılın sonunda bile kent burjuvazisinin feodalite üzerinde egemenlik kurma ihtimalinde

uzak olduğu görülmektedir. Kentsoyluların devrimini gerçekleştirmesi için 17. ve 18. Yüzyılları beklemesi gerekmekteydi (Goff, 2019, s. 103).

SONUÇ

Feodalitenin devleti, Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra Avrupa'da merkezi yönetimden yoksun olunan bir dönemde üretimin devamının sağlamak amacıyla oluşturulmuş bir örgütlenme ya da yapı olarak değerlendirilebilir. Feodal devlette toplumsal yapı üç gruba ayrıldığı ve bunların koruyanlar, dua edenler ve korunanlar şeklinde ayrıldığı görülmektedir. Koruyanların büyük topraklara sahip olan senyörler ve onun altında çalışan vassallar olduğu, dua edenlerin kilisenin rahipleri, piskoposları ve papazlar vb. kişilerden oluştuğu, korunanların ise büyük toprak sahiplerinin topraklarında üretimi gerçekleştiren serfler ya da köylülerden oluştuğunu belirtmek gerekir. Feodalitenin devletinde hiyerarşik bir örgütlenmenin mevcut bulunduğu katmanlı bir yapılanma oluşturulduğu ve serflerin emeğinin sömürüldüğü, toprak sahiplerinin elde edilen ürünlerin büyük kısmını alarak asıl emeği veren serflere çok küçük bir miktar üründen aldığını söylemek doğru olacaktır.

Senyör ve vassal ilişkisinin kişisel bağlılıktan kaynaklandığını, karşılıklı hak ve görevlerin bulunduğunu ifade etmek doğru olacaktır. Senyörlük kavramı da kendi içerisinde hiyerarşik bir yapı barındırmaktadır. Senyörler krala bağlılıklarını bildirirler ve bu noktada kral da bir senyördür. Her senyörün kendi toprağı üzerindeki halkın egemenliğine sahip olduğunu söylemek gerekir ve diğer senyör bu toprak üzerindeki gelişmelere müdahil olmaları söz konusu olamaz. Herhangi bir müdahillik durumu da çatışmaya ve istikrarsızlığa neden olmaktadır.

Feodal devlette ilişkilerin karmaşıklığı idari ve adalet anlamında halklar üzerinde bir karışıklığa yol açtığını ifade etmek gerekir. Yargılama konusunda kimin yetkili olduğu konusunda çatışmalar söz konusudur. Feodal devlette kilise birçok ilişki içerisinde kendisini göstermektedir. Bu dönemde kiliselerin büyük topraklara sahip olmasından ötürü aynı zamanda senyörlük görevi de bulunmuştur. Bu noktada emek sömürüsünü dini ideolojik aygıtla daha üst seviyeye çıkarmıştır. Köylülerden dini etmenler kullanılarak vergilerin alınmasının kolay bir yöntem olduğu söylenebilir.

Feodal devlette emek gücünün artması senyörlerin topraklarının işlenmesindeki kazançlarını azalttığı görülür. Senyörler artan nüfus karşısında topraklardan elde edilen üründeki rantın azalması sonucu birçok serfi kendi bünyelerinden bağımsız şekle getirerek, toprağını kiraya vererek elde ettiği rantını korumayı amaçladığı görülmektedir. Paranın iktisadi hayatta daha sık kullanılmasıyla beraber feodal devletteki çözülmenin hızlandığı ve değişimin gerçekleşmesinde en önemli faktörlerin başında geldiği ifade edilebilir.

Feodal döneme yapılan çalışmalarda insanlık tarihinde gelişmenin bir aşaması ve insan emeğinin sömürülmesi olarak bakış açısının ikiye ayrıldığını söylemek doğru olacaktır. Bir tarafta modern devletin ve bireyin oluşumuna doğrudan katkı sağlayan bir dönem olarak görüldüğü diğer tarafta ise feodalitenin devleti emek sömürüsü noktasında tarım yoluyla insanlara tam köle demeden köleci sistemin devamı niteliğindedir. Bu görüşün yanında feodalite sonrası gelişen kapitalizm de insan emeğinin sömürüsü üzerinden işleyen bir sistem olduğunun vurgusu yapılmıştır. İnsanlık tarihinde formu ya biçimi her ne kadar değişmiş olsa da emek sömürüsü sistemi yüzyıllar boyunca varlığını sürdürmeye devam ettiğini

belirtilmiştir. Son olarak feodal dönem; *Papaz dua eder, şövalye savaşır, köylü çalışır* cümlesiyle özetlenebilir (Mann, 2012, s. 444).

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmada içerisinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, çalışmanın özgün olduğunu, bildiririm. Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Bu çalışma tek yazar tarafından hazırlanarak ortaya konulmuştur.

Etik Kurul İzni

Bu makalede etik kurul iznine gerek yoktur. Etik kurul kararı gerekmediğine ilişkin ıslak imzalı onam formu sistem üzerindeki makale süreci dosyalarında yer almaktadır.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanmasında çıkar çatışması yaşanacak herhangi bir durum bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D., Robinson, J. A. (2023). *Ulusların düşüşü: Güç, refah ve yoksulluğun kökenleri* (80. Baskı). (S. Silahlı, Çev.). Doğan Kitap. (Orijinal eserin basım tarihi 2012).
- Ağaoğulları, M. A. (2020). Ortaçağ ve feodalite. M. A. Ağaoğulları (Ed.), *Sokrates'ten jakobenlere batı'da siyasal düşünceler* (10.Baskı, s. 237-262) içinde. İletişim Yayınları.
- Ağaoğulları, M. A. ve Köker, L. (1991). *İmparatorluktan tanrı devletine*. İmge Yayınevi.
- Albertoni, G. (2014a). Feodalizm. U. Eco (Ed.), *Ortaçağ: Barbarlar, hristiyanlar, müslümanlar* (s. 211-216) içinde. (L. Basmacı Tonguç, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2010).
- Albertoni, G. (2014b). Feodalizm. Eco, U. (Ed.), *Ortaçağ: Katedraller, şövalyeler, şehirler* (s. 180-184) içinde. (L. Basmacı Tonguç, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2010).
- Aydemir, C. ve Genç, S. Y. (2011). Ortaçağın sosyoekonomik düzeni: Feodalizm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 226-241.
- Aydın, S. ve Berge, M. (1995). Feodaliteye giden iki yol: Avrupa ve bizans. *Kebikeç*, (1), 115-144.
- Aydoğdu, M. (2016). Ortaçağ feodal mülkiyet anlayışı ve osmanlı hukukundaki toprak sisteminin türk hukukundaki tarımsal işletmelerin mirasçılara özgülenmesine etkileri. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), 1-26.

- Bloch, M. (2019). *Feodal toplum* (6. Baskı). (M. A. Kılıçbay, Çev.). Doğu Batı Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1939).
- Cevizci, A. (2009). Feodalizm/ feodalite. A. Cevizci (Ed), *Felsefe ansiklopedisi* (s. 429-448) içinde. Ebabel Yayıncılık.
- Davide, D. (2014). Pazarlar, panayırlar, ticaret ve ulaşım yolları. Eco, U. (Ed.), *Ortaçağ: Katedraller, şövalyeler, şehirler* (s. 161-165) içinde. (L. Basmacı Tonguç, Çev.). Can Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2010).
- Dobb, M. (1984). Yanıt. (M. Gürer ve S. Sökmen Çev.). *Feodalizmden kapitalizme geçiş* (3. Baskı, s. 60-71) içinde. Metis Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1978).
- Duby, G. (1990). *Ortaçağ insanları ve kültürü*. (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi.
- Erez, E. (2017). *Feodal sistemin sosyal hayat üzerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.
- Eroğul, C. (2017). *Devlet nedir?* (2.Baskı). Yordam Kitap.
- Goff, J. L. (2019). *Ortaçağ batı uygarlığı* (3.Baskı). (H. Güven ve U. Güven Çev.). Doğu Batı Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1982).
- Hilton, R. (1984). Giriş. (M. Gürer ve S. Sökmen Çev.). *Feodalizmden kapitalizme geçiş* (3. Baskı, s. 7-31) içinde. Metis Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1978).
- Huberman, L. (2021). *Feodal toplumdan yirminci yüzyıla* (20. Baskı). (M. Belge, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1963).
- Kerov, Z. M. (2016). *İlkel toplum köleci toplum feodal toplum*. (G. Birol, Çev.). Yason Yayınları.
- Laski, H. J. (2020). Teori ve pratikte devlet. (D. Topçu, Çev.). Fol Kitap. (Orijinal eserin basım tarihi 1956).
- Mann, M. (2012) *İktidarın tarihi I: Başlangıcından 1760'a kadar toplumsal iktidarın kaynağı*. (S. Torlak, Çev.). Phoenix Yayınevi. (Orijinal eserin basım tarihi 1986).
- Özçelik, S. (1950). Avrupa feodalitesinin siyasi ve iktisadi mahiyeti. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 16(1), 320-360.
- Özil, H. (2018). Feodal topluma alternatif bir bakış: Tipler. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 859-867.
- Pirenne, H. (2018). *Ortaçağ avrupa'sının ekonomik ve sosyal tarihi* (9.Baskı). (U. Kocabaşoğlu, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1936).
- Pirenne, H. (2019). *Ortaçağ kentleri* (9.Baskı). (Ş. Karadeniz, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1927).
- Poggi, G. (2016). *Devlet: Doğası, gelişimi ve geleceği* (5.Baskı). (A. Babacan, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1990).
- Poggi, G. (2019). *Modern devletin gelişimi: Sosyolojik bir yaklaşım* (9.Baskı). (Ş. Kut ve B. Toprak, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1978).

- Ryan, M. (2011). Özgürlük, hukuk ve ortaçağ devleti. Q. Skinner ve B. Strath (Ed.), *Devletler ve yurttaşlar* (s. 55-71) içinde. (G. Aksay Çev.). İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 2007).
- Sander, O. (2011). *Siyasi tarih ilkçağlardan 1918'e* (22.Baskı). İmge Kitabevi.
- Sweezy, P. (1984). Eleştiri. (M. Gürer ve S. Sökmen Çev.). *Feodalizmden kapitalizme geçiş* (3. Baskı, s. 32-59) içinde. Metis Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1978).
- Uslu, A. (2021). *Siyasal düşüncelerin toplumsal tarihi 2: Özgürlük, güvenlik ve birey (1300-1789)*. Yordam Kitap.
- Ülgen, P. (2018). Orta çağ avrupasında esaretten feodalizme toplum. *Kültür Evreni*, 95-113.
- Ülgen, P. (2010). Ortaçağ avrupasında feodal sisteme genel bir bakış. *Mukaddime*, (1), 1-17.
- Ülgener, S. F. (2006). *İktisadi çözümlenin ahlak ve zihniyet dünyası*. Der Yayınları.
- Wallerstein, I. (2015). *Modern dünya sistemi I*, (7.Baskı). (L. Boyacı, Çev.). Yarnın Yayınları. (Orijinal eserin basım tarihi 1974).
- Wood, E. M. (2016a). *Özgürlük ve mülkiyet: Rönesans'tan aydınlanma'ya batı siyasi düşüncesinin toplumsal tarihi* (2.Baskı). (O. Köymen, Çev.). Yordam Kitap. (Orijinal eserin basım tarihi 2012).
- Wood, E. M. (2016b). *Sermaye imparatorluğu* (2.Baskı). (O. Köymen, Çev.). Yordam Kitap. (Orijinal eserin basım tarihi 2003).
- Wood, E. M. (2020). *Yurttaşlardan lordlara: Eskiçağdan ortaçağa batı siyasi düşüncesinin toplumsal tarihi* (4.Baskı). (O. Köymen, Çev.). Yordam Kitap. (Orijinal eserin basım tarihi 2008).
- Yılmaz, G. (2015). *Orta çağ Avrupa'sındaki karanlık feodalizmin iktisatla aydınlanması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.

EXTENDED ABSTRACT

The state of feudalism can be considered as an organization or structure created to ensure the continuity of production in a period of lack of central administration in Europe after the disintegration of the Roman Empire. The feudal period emerged in Europe and the rest of the world with the fall of the Roman Empire. Land was the means of commodity production of this period. Wealth was measured by the size of the land owned. The feudal period is divided into various periods. There is no consensus on the periodic division. While some authors deal with the feudal period over two periods, some authors deal with the feudal period over three or more periods. In addition, the feudal order and period differ within each region. Feudal order essentially does not show a complete break from the past. Regulations such as commendatio, beneficium and immutias, which existed in the Roman Empire, are included in the feudal period as a legacy of the old period.

In feudalism, people were divided into three groups: those who prayed, those who fought and those who worked. The hierarchical structure showed itself sharply in the feudal period. Relations between senors, vassals and serfs were complex. These complex relations were also

reflected in the structure of the state. Within the state, which did not have a centralized structure, landowners assigned vassals under them to cultivate their lands.

The loyalty contracts between the seigneur and the vassals were crowned with symbolic ceremonies. The relationship between senors and vassals also brought mutual rights and obligations. During the feudal period, vassals also had the opportunity to transfer their vassalage to their children through inheritance. This opportunity later developed to the detriment of the senors and led to the division of land.

Another importance of vassals was that they trained soldiers for their senors. The vassals, who had a lot of military power over time, used this situation in their favor. The change in the balance of power played a significant role in the formation of new structures in later periods. The influence of the church was quite high in this period. Especially the excommunication power of the church frightened the senators. This fear was also the reason for the respect towards the church. The church was also involved in the fights for the throne between the princes through the bishops. The Church also used religious arguments to increase the labor productivity of serfs. In this way, the existing order was preserved.

The division of territories without a centralized administration led to the development of regional powers. The central powers were again divided into new powers within themselves. Thus, a large number of new administrative units have emerged. There is no coordination between these administrative units. Moreover, conflicts between too many administrative units have created chaos. Some authors have seen the situation created by these administrative units as the parceling out of sovereignty or power.

In feudalism, land is the basis of the economic structure. In addition, the number of serfs as well as the land shows the amount of wealth and power. Economic life existed with land and agriculture. Trade existed during this period but it was regional. Merchants started to develop trade in places where they felt more secure. Increased freedom of movement and transportation routes contributed to the development of trade and later to the emergence of capitalism. In addition, the small production style of the peasants significantly reduced dependence on the seigneurs.

Another important point that draws attention in the study is that the landowners, the seigneurs, did not want to feed the serfs who depended on them more due to the increase in labor power. The tenancy relationship was maintained by the peasants, who sometimes gave the landowners the products they obtained as rent and sometimes by giving money. It is possible to say that this development later contributed to the development of capitalism.

It would be correct to say that the perspective on the feudal period as a stage of development in human history and the exploitation of human labor is divided into two. On the one hand, it is seen as a period that directly contributed to the formation of the modern state and the individual, and on the other hand, the state of feudalism is the continuation of the slave system without calling people full slaves through agriculture at the point of labor exploitation. In addition to this view, it was emphasized that capitalism, which developed after feudalism, is a system that operates on the exploitation of human labor. Although its form has changed throughout human history, the system of labor exploitation has continued for centuries.